

Eski İran edebiyatını iyi bilen Vahid eski şairlere ve şiir kurallarına bağlı kalmış, Nizâmî-i Gencevî'nin izinden giderek özellikle mesnevi tarzında daha başarılı olmuştur. XX. yüzyılın ikinci çeyreğinde İran edebiyatında ortaya çıkan yenilik akımına şiddetle karşı çıkarak yenilik taraftarlarını zevksizlik, cahillik ve saygısızlıkla suçlamıştır.

Eserleri. 1. *Rehâver-i Ferîd*. I. Dünya Savaşı yıllarında İsfahan ve Güney İran'da meydana gelen olayları anlatan bir eserdir, iki cilt halinde yayımlanmıştır (Tahran 1308-1311 hş.). 2. *Manzûme-i Sergüzeşt-i Erdeşîr-i Pâbekân* (Tahran 1341 hş.). Yer yer Almanlar'ı öven ve İsfahan'da yaşanan olayları anlatan bir mesnevidir. 3. *İnkılâb-ı Edebî* (Tahran 1334 hş.). Destgirdî'nin çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan şiirleri bugüne kadar toplu halde basılmamıştır.

İlmî Neşirleri. *Dîvân-ı Kâmil-i Baba Tâhir-i Üryân* (Tahran 1306 hş.); *Câm-ı Cem yâ Câm-ı Cihânnümâ* (Rükneddin Evhadî-i Merâğî'nin, Tahran 1307 hş.); *Dîvân-ı Kâ'immaâm-ı Ferâhânî* (Tahran 1308-1309 hş.); *Dîvân-ı Edîbü'l-memâlik-i Ferâhânî* (Tahran 1312 hş.); *Leylî vü Mecnûn* (Nizâmî-i Gencevî'nin, Tahran 1313 hş.); *Mağzenü'l-esrâr* (Tahran 1313 hş.); *Hüsrev ü Şîrin* (Tahran 1313 hş.); *Heftpeyker* (Tahran 1316 hş.); *İskendernâme* (Tahran 1316 hş.); *İkbâl-nâme* (Tahran, ts.); *Şerefnâme* (Tahran, ts.); *Tezkire-i Naşrâbâdî* (Tahran 1317 hş.); *Dîvân-ı Nizâmî-i Gencevî* (Tahran 1318 hş.); *Hezâr Enderz-i Hakîm Nizâmî* (Tahran 1319 hş.); *Dîvân-ı Cemâleddîn İsfahânî* (Tahran 1320 hş.); *Dîvân-ı Hâtif* (1312 hş.).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Bâkır-ı Burkaî, *Sühanverân-ı Nâmî-yi Mu'âsir*, Tahran 1329, s. 237; Abdülhamid-i Halhâfî, *Tezkire-i Şu'arâ-yi Mu'âsir-ı İrân*, Tahran 1333, s. 422-423; Muslihuddin Mehdevî, *Tezkire-i Şu'arâ-yi Mu'âsir-ı İsfahân*, İsfahan 1334, s. 526-529; Rypka, *JLG*, s. 367; Bânû Nusret Tecrübekâr, *Sebk-i Şi'r der 'Asr-ı Kâcârîyye*, Tahran 1350, s. 159-166; Yahyâ Âryanpûr, *Ez Sabâ tâ Nîmâ*, Tahran 1350, II, 227-228, 324, 425, 427-428; Ya'kûb Âjend, *Edebiyât-ı Nevîn-i İrân*, Tahran 1363, s. 51-52; Vahîd-zâde Nesîm, "Nuḥustîn Müessis ve Bünyângüzar-ı Encümen-i Edebî", *Armağân*, sy. 9, Tahran 2535 şş., s. 449-453. MEHMET KANAR

DESTUR

(دستور)

İzin ve ruhsat anlamına gelen tasavvuf terimi (bk. İZİN).

DESTÜR-İ DEBİRİ

(دستور دبیری)

Muhammed b. Abdülhâlik el-Meyhenî'nin İslâm diplomatîğinin ilk Farsça örneklerinden biri olan eseri.

Sâmânîler ve Gazneliler devrinden itibaren Farsça devlet dili olarak önem kazanmış, özellikle Büyük Selçuklular ile Hârizmşahlr devrinde bütün devlet yazışmalarında kullanılmıştır. Bu devletlerin hizmetinde bulunan münşilerin kaleminden çıkan resmî ve özel yazılar hem kendilerinin edebî kudretini göstermek, hem de diğer münşilere örnek olmak üzere derlenerek münşeât mecmuaları meydana getirilmiştir. Ancak bu devletlerin yazışmalarını idare edenlerin uymaları ve uygulamaları gereken kuralları anlatan diplomatika rehberi niteliğinde bir eser yazılmamış veya yazılmışsa da günümüze ulaşmamıştır. İlhanlılar devrinden itibaren benzerlerine sıkça rastlanan bu tür eserlerin ilk örneklerinden biri olan *Destür-i Debîrî*, eski tarihli oluşu ve kendisinden sonra yazılan bu tür eserlerde bulunmayan maddeleri ihtiva etmesi bakımından büyük önem taşır.

Nisbesinden Horasan'ın Meyhene kasabasından olduğu anlaşılan Muhammed b. Abdülhâlik hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Eserin günümüze ulaşan tek nüshası Zilkade 575'te (Nisan 1180) istinsah edildiğine göre müellifin XII. yüzyılda yaşadığını söylemek mümkündür. Öte yandan eserin metninde geçen Melikşah (s. 8), Hârizmşah (s. 9) gibi bazı isimlerden ve çağdaşı metinlerle yapılan karşılaştırmadan Büyük Selçuklular devrinde ve en geç VI. (XII.) yüzyılın başlarında telif edildiği anlaşılmaktadır.

Meyhenî eserin önsözünde, bir dostunun teşvikiyle inşâ sanatında mübtedî olanlara yardımcı olmak için yazdığı bu eserini iki bölüme ayırdığını, birinci bölümde inşâ sanatının "unvânât" denilen kurallarını, ikinci bölümde çeşitli mektup ve cevap örnekleriyle kâtipliğin fonksiyonundan (makâsıd-ı kitâbet) bahsedeceğini, daha sonra maliyecilik mesleği (sinâat-ı istîfâ') üzerinde duracağını, en sonda da muhasebe belgeleri (vesâik-i muhâsebât) ve şer'î senetlere (sukûk-i şer'iyye) dair örnekler vereceğini söyler. Ancak eserin muhtevası müellifin bu pla-

nına uymamakta, diğer bazı konulara da yer verildiği görülmektedir. Kâtipliğin fonksiyonundan bahseden sayfalardan sonra ele alacağını söylediği konuların mevcut nüshada yer almaması, eserin tamamlanmayıp müsvedde halinde kaldığı ve istinsahın müsveddeden yapıldığı ihtimalini akla getirmektedir.

Müellif eserin birinci bölümünde özel ve resmî yazışmalarda kullanılacak kalem, kâğıt ve mürekkebin nitelikleri üzerinde durduktan sonra kendisinden önce hiçbir eserde görülmemiş ölçüde harflerin kelimelerdeki durumlarıyla Arapça ve Farsça kelimelerin imlâ kurallarını açıklamıştır. Daha sonra mektupların maddî özellikleri ve muhtevalarının düzeni hakkında bilgi veren müellif, mektupların başında yer alan hitap ve lakaplarla dua cümlelerini ve unvanları örneklerle açıklamış, yazının kurutulması, yanlış imlânın düzeltilmesi gibi konuları ayrıntılı olarak anlatmış, tevkî', rik'a, tezkire, kıssa, menşûr, tuğra gibi yazışma türleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur.

İkinci bölümde mektupların muhtevalarına ve gönderildiği kişilerin durumlarına göre ne şekilde yazılacağından bahsedilerek başlangıç ve sonuç cümleleri üzerinde durulmuştur. "İhvâniyyât" adını verdiği özel mektuplar iştîyak, şikâyet, tâziyet, inâyet gibi türlere ayrılmış, bu tür mektuplarla bunlara verilecek cevaplar örneklerle açıklanmıştır. "Sultâniyyât" denilen resmî yazışmaları anlatırken menşûr-ı riyâset, menşûr-ı kazâ, menşûr-ı isrâf, menşûr-ı âmil, menşûr-ı şahne, çeşitli mahzarlar, cemaat-nâme, ittîfaknâme ve güvâhî örnekleri verilmiştir. Eserin sonunda yer alan 21 Zilkade 575 (18 Nisan 1180) tarihli ittîfaknâmede bulunan muhasebe kaydı siyâkat rakamlarının en eski örneklerinden biriyle yazılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fâtih, nr. 4074, vr. 51^a-100^b) bir mecmuanın içinde bulunan yazma nüshanın başındaki boş varakta *Kitâbü'r-Resâ'il bi'l-Fârisiyye* diye adlandırılan esere müellifin özel bir ad vermediği anlaşılmaktadır. Eser Adnan Sadık Erzi tarafından muhtevasına uygun olarak *Destür-i Debîrî* adıyla yayımlanmıştır (Ankara 1962).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Abdülhâlik el-Meyhenî, *Destür-i Debîrî* (nşr. Adnan Sadık Erzi), Ankara 1962, nâşirin önsözü, s. V-VIII.

 TAHSİN YAZICI